

RECENZIE/REVIEW/KRITIK

JAKUBEJ, Ján. Príspevok k dejinám gemerského seniorátu v rokoch 1802 – 1918.
Ružomberok: Society for human studies, 2022, 230 s.

Ján Jakubej sa už mnoho rokov venuje štúdiu a katalogizácii dokumentov v Archíve Gemerského seniorátu evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Revúcej. Výsledkom tohto úsilia je aj na tomto mieste recenzovaná monografia. Autor řou na súčasného čitateľa kladie nemalé nároky, a to najmä vzhľadom na jej štýl (t. j. prezentáciu výskumu). Je tomu tak aj napriek tomu, že obsah knihy je evidentný už z názvov jednotlivých kapitol a podkapitol.

Okrem úvodu a záveru obsahuje kniha štyri kapitoly. Prvá a zároveň vstupná kapitola podáva prehľad dejín evanjelickej cirkvi a. v. v Uhorsku v rokoch 1740 – 1918. Druhá predstavuje „*Zmienky o dejinách revúckeho zboru v období 1802 – 1918.*“ Zmienky o ostatných cirkevných zboroch v rovnakom časovom horizonte približuje podobným spôsobom tretia kapitola. Štvrtá, deväťstranová kapitola nakoniec popisuje zmienky o desiatich zboroch situovaných mimo územie Gemera, ktoré autor taktiež našiel v spomínanom archíve.

Jadrom práce sú teda druhá a tretia kapitola, pričom akýmsi kľúčovým slovom sú spomínané zmienky. Ide o údaje o jednotlivých matkocirkvách a fíliach, ktoré pochádzajú z archívnych prameňov a z literatúry. Autorov postup môže ilustrovať napríklad text o matkocirkvi Jelšava. Ten obsahuje chronologicky zoradený popis šiestich zmienok: zmienka o odmene pre usilovných žiakov miestnej školy na konci školského roka 1824/1825, povolanie učiteľa Jána Vozára v roku 1851, list duchovného ohľadom vyberania finančného príspevku pre gymnázium v Levoči atď. Takýmto spôsobom ponúka kniha veľké množstvo nových informácií.

Čítanie druhej až štvrtnej kapitoly považujem vzhľadom na dodržiavanie striktného chronologického hľadiska za relatívne náročné. Text na týchto miestach vzerá skôr ako sekvencie výpisov z rôznych historických zdrojov, než ako jednotné historické dielo. Zdá sa preto, akoby na týchto miestach archivár Ján Jakubej zvíťazil nad historikom Jánom Jakubejom. Táto výčitka vonkoncom neznamená, že by preto malo ísť o odborne nehodnotný text, skôr sa domnievam, že čitateľa (s výnimkou regionálneho nadšenca sledujúceho len vybraný text o tej-ktorej lokalite) stavia do náročnej situácie, keďže si sám musí spájať jednotlivé témy prítomné v roztrúsených zmienkach. Jadro práce môže byť pre neho teda do istej miery prekvapením; „v záplave“ mnohých zmienok sa totiž zdá, akoby sa autor vzdával svojich pôvodných metodologických ašpirácií.

Na prípad otázky spracovania prameňov sa možno pozrieť aj z druhej perspektívy. Je evidentné, že autor vie, akú majú takéto zmienky výpovednú hodnotu a aký zmysel má o nich písanie štýlom, akým to robí. Nezasvätený čitateľ to však netuší. Problém s uchopením vnútorného usporiadania diela bude mať preto obzvlášť čitateľ, ktorý aspoň trochu pozná pomery najnovšej historiografie. Zmienky totiž evokujú deskriptívnosť a sled kratučkých naratívov. Myslím, že práve priamočiarym apelom na zmysel zmienok by autor vysvetlil rozdiel medzi súbormi faktov a historickým dielom (produktom historického výskumu). Alebo inak, slovami Petra Burkeho: „*pre špecialistu je každá prezentácia zameraná na nešpecialistov popularizáciou...(...). Dalo by sa tvrdiť, že práve proces analýzy mení relatívne surové informácie na skutočné poznanie.*“¹

Prítomnosť kvalitatívnych analýz obsahujúcich interpretácie idúca ruka v ruke so sledovaním vybraných tém sa sice môže čiastočne negovať s poňatím historiografického diela založenom na postupnom geografickom a chronologickom prístupe, napriek tomu by sa tieto skutočnosti nemali vylučovať, a to obzvlášť ak autor demonštruje svoje zorientovanie v teoreticko-metodických otázkach a literatúre.² Samotný popis zmienok totiž – v kontexte metodológie humanitných vied – evokuje, že ich interpretácia je zbytočná, pretože sú zrozumiteľné samé zo seba. Interpretácia však, ako je známe, je potrebná vždy, keď text nie je zrozumiteľný na prvý pohľad.³ Domnievam sa, že zvolený „chronologicko-zemepisný“ prístup (okrem toho, že zrejme v konečnom dôsledku priláka menej čitateľov) v tejto súvislosti zatíňuje autorovu snahu vysvetľovať malé dielčie problémy jednotlivých prameňov, ktoré často uvádza v bohatom poznámkovom aparáte.

Napriek uvedenej kritike časti koncepcie recenzovanej knihy, treba vyzdvihnuť veľmi objemný pramenný korpus, na ktorom autor zakladá, a to v prvom rade využité archívne pramene a dobovú tlač. Vďaka nim monografia istotne poslúži ako výborný zdroj ďalších výskumov. Na škodu by určite nebolo ani prípadné nové spracovanie týchto prameňov (prípadne tých istých!), tentoraz s tematickým prístupom sledujúcim jednotlivé problémy – ako sú napríklad školstvo, zbožnosť, vzťahy duchovenstva a laikov, kriminalita alebo aj menšie témy ako trebárs vzťah zemepánov k patronátnym budovám. Vzhľadom na familiárnosť autora s týmito prameňmi, je pravdepodobné, že práve on by mohol byť najpovolanejším odborníkom na vykonanie takéhoto počinu.

¹ BURKE, Peter. Společnost a vedení II. Od Encyklopédie k Wikipedii. Praha, 2013, s. 65, 108; Treba povedať, že do istej miery nečakane práve metodologická časť úvodu obsahuje krátke texty s črtami analýzy. Tak napríklad, keď autor spomína prínos práce pre hospodárske dejiny (síce nie metódy hospodárskych dejín), uvádza viaceré lokálne udalosti ekonomickeho charakteru, čím hospodársky kontext prameňov tematizuje (zato napr. na 6 % povolený úrok, myslím, ne treba zvlášť upozorňovať, keďže bol všeobecne zaužívaný už storočia).

² Za zamyslenie stojí, či v súčasnosti má ešte zmysel v historiografii uvádzať napríklad priamu alebo nepriamu metódu (s. 26 – 27). Metódy totiž nadobúdajú praktický zmysel, až keď si ich uvedomujeme a systematicky s nimi pracujeme pri analýze, vďaka čomu sa ich výsledky prejavujú v konkrétnych textoch.

³ Napríklad GADAMER, Hans-Georg. Problém dějinného vědomí. Praha, 2019, s. 13-15.

Kniha vo svojej súčasnej podobe, ponúka vhodný materiál pre ďalšie skúmanie cirkevných dejín, mikrohistórie alebo regionálnych dejín, ktorých historici určite ocenia ľahkú orientáciu v texte. Vyzdvihnut treba tiež prílohy obsahujúce napríklad zoznamy duchovných pôsobiacich v jednotlivých zboroch. Tie by potenciálne mohli prispieť k budúcomu archontologickému (respektíve prosopografickému) výskumu.

Ondrej Šály, Historický ústav Slovenskej akadémie vied